Існують, мабуть, у кожному житті якісь моменти з інших життів — не до кінця твої, але й не чиїсь.. Вони, може, не належать нікому, і тому там усе так легко збувається, це ніби сон, невагомий, поза життєвими мірками.. Там усе можливе..

Я доживав тоді уже сам, без Нелі, на краю соснового бору в Глевасі, у глиняній хатці, якої вже, мабуть, немає.. Був початок осені, гарний вересневий день, у мене лишалося ще кілька годин до літака на Лозанну. На мені була біла шовкова сорочка і сірий угорський костюм, подарований батьком відразу після смерті матері.. Це все, що я мав у дорогу. Лишалось тільки одне: нарвати на ставку дикої м’яти.. Я перейшов ліс, колію на високому насипі, де ми з нею любили збирати величезні, мов кінські черепи, самородки кременю на сонячному схилі.. Той кремінь мав грубу білу шкіру, а під нею гарне ясно-червоне напівпрозоре тіло.. А трохи далі в осоці звивалася Глива, поволі розливаючись у долині тихим плесом ставка.. М’ята вже зацвіла — я виривав її з водою, довга, ламка, з білими мичкуватими корінцями.. Цілий мокрий сніп загорнув зісподу у ряднину, перев’язав..

А через якісь кілька годин злякано глянув у ілюмінатор і раптом бачу, як там, між ріденькими хмарами, звивається Дунай.. Долини, мабуть, виноградники, і Альпи зі снігом на вершинах.. У мене на грудях був сніп м’яти з темнорожевими суцвіттями.. Вони затінювали мені лице і спадали на плечі, темні вологі китиці.. Ми сіли в Цюріху, і там нас уже чекав Кейвін з мікроавтобусом, щоб довести до Лозанни.. І чотири години через цілу Швейцарію.. Надвечір на якусь мить зупинилися посеред розлогої долини.. Тихо-тихо.. Сюркочуть коники в траві.. І раптом чую: десь здалеку довкола озвалися дзвоники.. В долині вже темно, небо ще ясне, і звідти, згори, дзвоники теленькають.. І я відчув, як звідусіль, із захмарних гір вертаються додому, в долину, усі заблукані душі по далеких стежках, кожна зі своїм єдиним мелодійним дзвоном на шиї. І знов через безконечні тунелі.. Страшний дощ, і ми перечікували на узбіччі під деревом, бо потоки води стіною заслоняли дорогу.. Кілька разів засинав і прокидався.. Було вже темно за вікном.. Усі спали,

потомлені дорогою.. Ми піднялися, мабуть, на перевал, внизу долина у вогнях.. З переднього сидіння раптом озирається Кейвін.. У темряві сяє усміхнене лице.. він урочисто вимовляє: Вас вітає Лозанн..

Але озера не видно, лише вогні, вогні — а далі глибока нічна прірва.. То озеро.. І в ту мить я відчув, як мене поцілувала вночі мокра після дощу, заплакана від щастя прекрасна жінка з дивним ім’ям Лозанн.. Так він її назвав: Лозанн.. Але спочатку він повезе нас до театру.. І ми заходимо у великий скляний палац, уже ніч, а він сяє — тут і вночі вирує життя.. Сходимо східцями у підземелля.. Похмурий бетонний бункер з броньованими дверми.. І нічого.. Лише посередині — обшарпаний човен з пробоїною у днищі.. Я ставлю трохи прив’ялу м’яту у високе мідне відро.. Ніч.. Вже дуже пізно.. Він загасив світло.. Ми все зробили, як ви хотіли: і човен, і бомбосховище..

Чому про це згадуєш тепер?.. Бо аж тепер мені відкрилась уся суть побаченого тоді вночі човна.. Давно, вже сотні й тисячі літ назад, викристалізувалося кожне поняття у цьому світі.. І всяка найменша дрібничка давно вже виміряна.. кожен об’єм може сприйняти стільки світла, як йому суджено освітитись від самого свого початку.. І не залежить від тебе, хоч би як ти старався щось притінити.. Буде так, як впаде світло.. Просто впаде і все.. І освітить, як захоче.. Рибалка, завмерлий у човні, — потаємне людське прагнення.. Це виразний, універсальний символ на всі часи.. А ти хотів бути інакшим.. унікальним.. Мабуть, таки неповторним усе ж лишився той сніп відсвіжілої дикої м’яти у замкнутому на ніч бетонному бункері.. У підземеллі того кришталевого замку з такою промовистою назвою Arsenic. Миш’як.. І хіба могло бути інакше?.. Мокре, буйне, розпахчене зілля.. Хіба могло бути інакше?.. Ти так здалеку віз, притискаючи до серця той притихлий сніп зелені.. як ти зривав, як скрапувала та ставкова вода з корінців.. Ото й були твої людські бажання.. Усе, що в тебе ще залишилось.. Але ж човен з пробоїною у днищі — це смерть.. Невже прилетів, щоб саме там побачити, більше того — обіграти свою смерть?. Це не так страшно.. Ти тоді справді вмирав.. І тепер умираєш, котрий вже день дивлячись у вікно.. Той човен у тебе за дверима.. Ти завжди так вмирав, невидимо

для когось, але не для себе.. І дуже багато залежить від води під човном, глибина.. І яке небо над ним.. Як у воді відбиваються хмари.. А як дивишся на гори — то щоб одночасно відкривалась і дальня, і глибока, і висока далина.. це дуже важливо..

О, там була глибока вода, так що на багато метрів можна було побачити, як між повалених на дно скель увиваються золоті коропи з облізлими спинами.. адже сонце навіть там, у тій товщі води, присмалює їм хребти — така чиста.. І щоразу, коли, цокаючи зубами, — а це ж була осінь і жодна душа не купалась — видряпувався на слизький підводний пік, що ледь височів над водою — як мене знов і знов стягав униз могутній лебідь.. Він хапав дзьобом за великий палець на нозі і з пальця довго сочилася кров.. На обрії на тому березі стіною височіли стрімчаки Альп, і там за ними вже була Італія.. І там далеко ледь мріла якась яхта під непорушним вітрилом — може, й Доді з Діаною.. Бо щодня з берега, десь рівно опівдні у небі лопотів крихітний гідроплан, мабуть, поспішав зі свіжим обідом.. Далеко від усіх на світі..

Пізно увечері, втомлений купанням і прогулянкою вздовж берега, я підходив до дверей білого готелю — і звідти невидимий голос тихо питав: добрий вечір, мсьє.. назвіться, будь ласка.. я відповідав у темряві: це я, Олег Лишега.. актор.. Якусь секунду мовчанка.. а тоді клацнуло і тихо розсуваються.. І так само нечутно позаду зійшлися двері..

А на другий день увечері вистава.. Бетонна долівка, грубо і нерівно притрушена сосновою глицею.. а посередині один лише човен.. лежить на тих темних соснових хвилях.. Зранку я підмазав його густою чорною тушшю, де обчухралося дерево.. І тепер він був темний і обважнілий.. Бо він лежав на дні.. А перед самим початком попрохав поливачку і рясно окропив глицю довкола човна.. Глиця була вже позаторішня, аж чорна.. Мокра, чорна — пронизливо запахла грибами й дрімучим зіпрілим лісом після дощу.. Її привезли з собою, пару туго напханих лантухів.. М’ята у мідному відрі виглядала з корми човна.. Роздалась, мокра, рясна.. Усі пуп’янки буйно порозцвітали довгастими бордовими згустками.. Згори ледь світиться єдина задротована лампочка під залізним кружком.. І

більше нічого.. Майже темно.. Я дуже хвилювався, ніяк не міг знайти собі місця, тинявся закутками темного підземного лабіринту, поки туди, до човна, з протилежного боку спускалися вузькими темними сходами, мацаючись за стіни, перші люди — і розсідались на довгих лавах уздовж стін довкруж того човна.. Я всівся скраю між двох повних жінок..

З темряви випливають дві тіні в білому, в матово-молочних масках з блідим рум’янцем на щоках.. Два високі повні місяці.. Брате Ду Фу.. я боюсь наглої смерти.. Чуєш, гупнуло?.. Підточене дерево.. Воно ж могло своїм темним гіллям перебігти вздовж мого обличчя, продовжившись яскраво-червоними плямами по твоїх руках, адже ти сидиш трохи збоку.. Друже Лі Бо — тебе спаралізує в човні вночі, посеред великої ріки, звідки не видно вогнів довколишніх сіл.. але звідки ж тоді легенда, що ти перед смертю захотів обійняти відбиток місяця у хвилі?.. брате Ду Фу.. ти сконаєш в достатку, в чистій сорочці за столом, нарешті у себе вдома.. Твої очі заскліють, перш ніж зберешся промовити "добра каша"..

Усе діється в човні і довкола човна, під тьмяною задротованою лампочкою, що теж мала виглядати місяцем у хмарах.. Промовляють у напруженій тиші, благально.. Пошепки і урочисто.. Тим часом поряд, відгороджена ширмою, тут же, на "кухні", Мар’яна відварює рис, і коли він розварився достатньо — вибухає якась страшна музика.. Вривається сама Крістіна Коломбо, знаменита вулична акторка з Мілану.. В якійсь обскубаній балетній пачці, вихиляючи задом, горлає щось на своєму хрипкому міланському діалекті.. На моїм тілі тисяча очей! Вони за кожним деревом! Я йду, і тисяча очей наближається! Я відходжу — і вони відходять! Кожен хоче бачити! Кожен мріє, щоб зірвався темний смерч і засліпив моє око.. Моє глибоке лоно.. Вони вже вертаються!.. Я чую, вони вже вертаються, щоб знову забрати мене до тої ями.. Вночі я чула крик.. Мені приснилось, що я віддаюсь Великому Джмелю в густому кущі червоної рути і ніяк не можу виплутатися зі своєї вогняної спідниці — і розпанахую її зубами.. І тоді я прокинулась, і почула той страхітливий крик.. і я зрозуміла, що його вже немає.. що він вже мене не побачить.. Я.. Я не смію.. Я не можу його нагодувати! Я не смію нагодувати сліпого!..

Все зливається — і Крістіна, і "Болеро" Равеля, підсолене, мабуть, — я так думаю тепер — густою міланською лайкою.. Крістіна, вся розпашіла, розпатлана, розкидає кожному глядачеві попід стінами бляшані ложки, миски — жбурляє в кожну по жмені рису.. Розгублені люди заворушилися, їдять.. Далі збирає миски, викаблучується перед ними і так, і сяк.. Вони ж не розуміють її мови.. Наливає кожному потроху білого вина.. Знов усе ніби заспокоїлось.. Але мені здається тепер — Крістіна на "кухні", коли виносила миски і рис, мабуть, сьорбнула трохи забагато.. але це я думаю так тепер, бо тоді я переживав своє і не здогадувався, що в неї було на серці.. Бо раптом вона повалилася на човен, лицем у гущу м’яти і розридалась.. Я його бачила вчора лиш раз.. Єдиний раз.. Він узяв мене за руку і спитав, чи я поїхала б з ним.. і тоді.. І тоді я очима попросила його попросити знову.. так.. і тоді він попросив, чи я.. так, кажу, так, мій горній цвіте, і найперше я обняла його раменами, так, і пригорнула додолу, до себе, аби міг відчути мої перса, їхній пахощ.. так.. І серце його забухкало, як у шаленця, о так, я сказала, я хочу.. Так..

І я встаю з кутка, і в темряві поволі йду насередину до човна.. І чую свій голос по-англійськи: вони спотворили мою пісню.. це була добра пісня.. але вони не зрозуміли і спотворили її.. а я ж вклав у неї все своє життя.. І знов поволі йду до дверей, до єдиного виходу звідти.. Двері глухо зачинені, як і у всякому бомбосховищі, треба було крутнути довкола масивну корбу.. Але двері не піддавались.. Може, я щось не так роблю.. Мене обійняв страх, що я ніяк не вийду.. Зовсім згасло світло.. І тоді я сам почав битися головою і ногами в двері.. І вони якось нарешті відчинились.. І я вискочив у вузький прохід нагору, звідки проривалося світло.. Стою, прихилився до стіни.. Все.. За мною поволі піднімаються на світ решта людей..

А довкола нагорі нічне кафе, повно люду.. Посередині за склом духмяна кухня, усюди музика, сміх.. Шастають чорняві, мабуть, з Балканів — чорняві офіціянти у шовкових сорочках.. Зсовують докупи кілька столів.. І вже виходить заплакана Крістіна Коломбо, прихиляється до мене і знову плаче на грудях.. може, від щастя.. Щедра вечеря..

Ніколи, ніколи ще такого не було.. Офіціянт приносить у відерці якесь дороге червоне вино.. Особисто від когось з бару — і звідти нам махає хтось рукою..

Навпроти за столом дівчина, білява.. Вона теж сиділа там, внизу.. Вона акторка з театру — лабораторії в Понтедеро.. Опускає великі глибокі очі, дивиться в себе, і знов піднімає прямо навпроти моїх.. Вона теж любить Павезе.. вона захоплена моєю грою і запрошує до себе в Італію.. Це й не так уже далеко звідси.. Он там, на тому березі.. На ній була темна сукня, її оголені до пліч руки на білій скатертині тримали високий келих, затуляючи тонкими пальцями вино.. Вона вся світилася.. Вона дивилася мені в очі і усміхалася під довгими віями великими карими очима.. Більше нікого не було.. Поруч Крістіна щось жартувала по-італійськи.. Скажи їй, що в неї шия з картин квадроченто.. Це збоку озвався Сергій.. Він усе бачить.. З-за сусіднього столу підійшла її подруга, низько нахилилась до її вуха.. Вона категорично наполягає.. Та піднімається — вибачається, що мусить провести подругу на нічний потяг додому.. Я сиджу далі.. Ми домовляємось зранку піти купатись на озеро.. Вона зупинилася тут недалеко, і прийде до мене в готель, а звідти на озеро.. Але раненько — пів на дев’яту..

На другий день у коридорі були якісь люди.. Її не було.. Трохи втомлений, такий довгий вчорашній вечір.. Покрутився.. поволі рушив униз.. У Лозанні всі вулички сходять до озера.. І завжди минаєш Олімпійський центр.. Він, як і справжній Олімп, ще на горі, а до озера веде алея з величезних секвой, араукарій, кедрів. Треба пройти алеєю, а потім ще далі, вже по скелястій стежці.. це трохи далеко, зате нікого немає і гарно купатись.. Зрештою, ніхто вже давно й не купався у таку пору..

Дивно, я не запам’ятав жодного мешканця цієї казкової країни. Тихі, скромні — вони наче й не виходили на свої вулиці, а ховалися десь у підземних сховках разом зі своїм золотом.. Чи в захмарних альпійських гніздах.. Тоді я повернувся ще мокрий з купелі, щось перекусив у буфеті.. Йду до себе в номер, коли це пані з рецепції гукає мене.. До вас

приходила дівчина сьогодні вранці.. Десь біля восьмої.. Так, трохи чекала.. Я дивився жінці в очі.. Гарні очі, але щось у них було сумне.. Вона мене вже трохи знала.. може, тому, що я часом ходив босий.. І нічого не просила передати?.. І я її так само запитала.. Ні.. нічого.. Просто передайте йому, що я була..

То була єдина мить, коли життя раптом відкрилось перед тобою.. Уся рівна, і глибока, і висока далина.. І все могло змінитись.. Але та ніч, мабуть, була з трохи іншого життя..